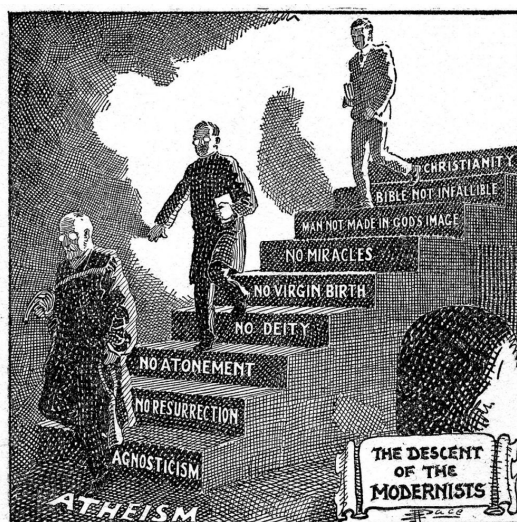

(neo)Modernizmus

Jozef Duháček

15. marca 2021 ✚ Cirkev ✚ Filozofia

Modernizmus je filozoficko-teologický smer, slovami Pia X. syntéza všetkých heréz, ktorý prenikol v priebehu 19. storočia do Katolíckej cirkvi a zasial semeno toho, čo dnes so slzami žneme. V modernizme sa stretáva subjektivismus protestantizmu s nominalizmom a antimetafyzickým naladením modernej filozofie. Modernizmus sa dá zhrnúť do tézy, že nejestvujú večné a nemenné pravdy, tobôž nie nejaké nemenné dogmy. Z nominalizmu si zobral presvedčenie, že nejestvujú univerzálne, obecné pojmy a že nie je nič, čo by mohlo platiť vždy a pre každého. Z Kanta si požičal empirické predpokladanie, z Hegela hyperdynamický koncept reality. Preto korešpondenčné pojmá pravdy, aké zastával napríklad Aristoteles, či sv. Tomáš, že pravda je *adaequatio intellectus et rei*, zhoda rozumu a skutočnosti, nahradil presvedčením, že pravda je zhoda intelektu a životného štýlu – *adaequatio intellectus et vitae*. Život je však premenlivý a prináša stále nové a nové situácie, nič nie je nemenné a fixné a preto treba i v náboženstve zanechať staré dogmy.

Ilustračný obrázok, zdroj: wikimedia commons

Treba mať prst na pulze doby, ako hovoria moderní teológovia, strnulé dogmy treba rozbúrať, musia i v rámci katolicizmu povstať nové vyznania a nové kréda, ktoré spĺňajú požiadavky „moderného človeka“. Je to radikálne popretie tradičného chápania pravdy ako zhody obrazu, ktorý si o veci intelekt utvoril a skutočnosti, ktoré je základom nemennosti katolíckej dogmy. Dogma totiž nie je nič iné, ako pravda. Pravda, ktorú ale učiteľský úrad slávnostne ako pravdu vyhlásil. Nie je o nič trvácnejšia, stálejšia a nemennejšia ako iné pravdy.

Pravda je zo svojej podstaty vždy večná a nemenná, nepodlieha času, móde a nestará sa o pulzovanie doby. Dogma však má tú výhodu, resp. nevýhodu, že katolíkov nie je dovolené o nej pochybovať. Pochybovať o pravdách, ktoré nie sú dogmaticky potvrdené je možné, hoci tiež to častokrát nie je ani rozumné ani užitočné. Dogmu však katolík musí *sub poena gravi* vždy prijať. Katolík včerajší, dnešný i ten, ktorý sa narodí o tisíc rokov. A z povahy a podstaty dogmy ako pravdy plynie, že včerajší i zajtraší katolík musí

prijímať tie isté dogmy. Pretože tieto pravdy sú nemenné a večné.

To modernizmus neakceptuje. Modernizmus požaduje živé dogmy, živú tradíciu, všetko podliehajúce času, dobe, vývoju a zmene. Novšie a moderné je pre modernistu vždy lepšie, ako to staré. Proti modernizmu vystúpil Pius IX. aj Pius X. Kto chce v detailoch pochopiť myšlienkové pozície modernizmu, nech si prečíta encykliky *Quanta Cura* a *Pascendi Dominici Gregis*. Sotva niekto o modernizme napísal výstižnejšie texty. Chvíľu to vyzeralo, že títo pápeži modernizmus úspešne potlačili. Ale len vyzeralo. Modernisti sa zahalili do ortodoxného hávu, zmenili rétoriku a čiastočne hibernovali až do najvýznamnejšieho momentu 20. storočia, do koncilu.

Hlavným pokoncilovým teologickým princípom je neomodernizmus a teológia na ňom založená, známa ako *nouvelle theologie*. Neomodernizmus je podvodný názor, že staré dogmy a kréda je treba zachovať, ale je treba zrušiť ich tradičné formulácie. Dogmy musia byť vyjadrené a interpretované vždy novým spôsobom, primeraným každej dobe a veku aby uspokojovali „požiadavky moderného človeka“. Je to pokus o trvalé popretie tradičného chápania pravdy ako *adaequatio intellectus et rei*. Je to pokus o vytvorenie terminológie pre vyjadrenie viery, ktorá by korešpondovala s naším moderným životným štýlom. To ale v dôsledku prináša popretie nemennosti katolíckych dogiem, hoci nie tak prvoplánovo a radikálne ako modernizmus.

Je to oveľa subtilnejší a zvodnejší prístup. Žiada zachovanie právd viery, s čím každý katolík bezvýhradne súhlasí, len požaduje opustiť formulácie, v ktorých je viera odovzdávaná. Neomodernizmus rozlišuje „formulácie“, teda zmeniteľné slová a výrazy dogmatických definícií a ich nemenný význam, ktorý pripúšťa. Tak sa mu podarilo vyhnúť odsúdeniam starších koncilov a encyklík (až na *Humani generis*), pretože jeho apoštoli sa zaprisahávajú že ich nové, obskúrne názvoslovie, predsa vyjadruje nemennú katolícku vieru, len inými slovami. Sám seba, v hegliánskom nadšení, chápe ako dynamickú a fluidnú ortodoxiu, stále sa meniacu podľa vrtochov moderného sveta, ale pritom stále vyjadrujúcu pravdy viery.

Ale diabol býva skrytý v detaile. Ukážkový príklad neomodernistickej interpretácie je dogma, že niet spásy mimo Cirkvi. Ktorý z dnešných slávnych teológov, ovenčených cenami z prominentných západných univerzít by sa pod to podpísal? Nie, dnes tomu takto nerozumieme, moderný človek lepšie prijme, keď sa mu povie, že spása nie je v Cirkvi, ale skrze Cirkev. Veď je veľa ľudí, ktorí nie sú v Cirkvi a našej modernej útlacitnosti sa zdá nespravodlivé, aby neboli spasení. A tiež ich to urazí a poškodí to ekumenické vzťahy. Preto už dnes nehovoríme „niet spásy mimo Cirkvi“, ale povieme, že spása je skrze Cirkev a tak sa môžu aj nekatolíci stále nádejať, že budú spasení, veď aj u nich sú tie čriepky pravdy a posvätenia, tak prečo byť krutí a nedopriať im spásu? Pius XII. to prekukol a anathematizoval tých, čo „povinnosť náležať do Cirkvi, aby mohol človek dosiahnuť spásu, redukovujú na nezmyselnú formuláciu.“ (*Humani generis* 27). Lenže kto dnes ešte číta niečo od Pia XII.?

Snaha reinterpretovať všetko tak, aby to vyhovovalo „požiadavkám moderného človeka“ je prítomná všade. Zdá sa vám, že mnohí katolíci dnes obhajujú všetko nekatolícke a ten zvyšok tradície, ktorý ešte niektorí staromilci pestujú im vadí viac, ako aj to najuletenejšie protestantské združenie? Zdá sa vám dobre.

Reinterpretácia býva niekedy naozaj nekompromisná. Vidíme ju u Lubaca, Congara, von Balthasara, a iných. Je to ich najvyšší životný cieľ a aby ho dosiahli používajú metódu „ressourcementu“. To je v zásade

protestantský prístup, založený na subjektivistickom vyhľadávaní menej jasných, sporných a idiosynkratických miest v starobylých cirkevných spisoch, u cirkevných Otcov, v apokryfoch, ale aj v iných autoritatívnych zdrojoch. Tieto potom polepia a pospájajú do mohutného, teologicky i logicky vratkého argumentu proti tradičnému chápaniu niektorého článku viery. Samozrejme, je to prizdobené verbálnym pozlátkou vedeckosti, modernosti, tolerance, milosrdenstva a nesie to zvyčajne nižšie mravné nároky, teda je to pre laxného človeka mimoriadne atraktívne. Originálne chápanie očiernia odsudkami ako tridentská, protireformačná, triumfalistická či predkoncilová dogmatika. Prináša to odmietnutie tradičného katolicizmu, zaisťuje to dynamickú interpretáciu s ohľadom na potreby modernej doby a zároveň dodáva zdanie tradičnosti, pretože sa to prezentuje ako teologická veda postavená na Otcoch a veľkých teológoch.

Urs von Balthazar napísal knihu *Smieme dúfať, že všetci budú spasení?* (Dare We Hope „That All Men Be Saved?“), kde prináša „dôkaz“, že peklo je prázdne. Odmietnuť existenciu pekla si netrúfol, lebo existencia pekla je dogma, ale postuluje rafinovanú teóriu, že odsúdiť niekoho na večné pekelné muky je v rozpore s Božou dobrotou a milosrdenstvom, takže nakoniec bude peklo prázdne. Teda aj vlk sa nažerie, aj koza bude celá.

Niekedy je ale neomodernistická metóda prítomná v umiernennejšej podobe, najmä v tých spisoch moderných teológov, ktorí boli silno zainteresovaní vo vývoji *nouvelle theologie*. Existuje napríklad množstvo prípadov, v ktorých sa Pánovo zmŕtvychvstanie vykladá evolucionisticky. Alebo v ktorých sa dogmy o dedičnom hriechu nechápu doslovne, ale symbolicky. Hoci to ničím otvorene neprotirečí dogme, predsa je to novota, ktorá sa dá ľahko pochopiť tak, že zmŕtvychvstanie je súčasťou prirodzenej prírodnej evolúcie a urobiť tak ústupok de Chardinovmu panteistickému evolucionizmu. Tento umiernený neomodernizmus je v dnešnej teologickej praxi prakticky všadeprítomný.

Nakoniec, neomodernizmus býva implicitne prítomný v nesmiernom množstve flagrantných dvojzmyslov a mnohoznačností, ktorými je poznačená dnešná literatúra a cirkevná reč. V tomto prípade nebývajú dogmy ani spochybňované, ani sa otvorene proti nim neútočí. Len sa dogma preformuluje tak, aby pripustila rôzne výklady. Napríklad ono slávne *subsistit in* z *Lumen Gentium*.

Dogma hovorí, že Kristova cirkev je Katolícka cirkev. *Lumen Gentium* hovorí, že Kristova cirkev *subsistuje* v Katolíckej cirkvi. 40 rokov toto slávne *subsistit* pôsobilo. V roku 2000 vydala Kongregácia pre náuku viery dokument *Dominus Iesus*, v ktorom zopakovala tradičné presvedčenie, že len Katolícka cirkev je Kristovou cirkvou. Zástupy moderných teológov vznášali námietky, že sa tým nerešpektuje 40 rokov pestované učenie takých eminentných teológov, ako Butler, Congar a Sullivan.

Na tomto príklade je vidieť, že nie je potrebné dogmu spochybníť, stačí ju len správne preformulovať a zahynie sama. Na tejto úrovni sa to realizuje skrze „aggiornamento“, eufemizmus pre neomodernizmus. Väčšina z týchto dokumentov neučí explicitne neomodernistické bludy, namiesto toho sú plné nebezpečných dvojzmyslov, výrokov, ktoré sú v technickom zmysle interpretovateľné v súlade s tradičnou vierou, ale ktoré sú vo svojej prirodzenosti ľahko interpretovateľné heterodoxne. Krásny príklad je aj § 2 z *Dignitatis humanae*. Koľko papiera už bolo popísaného v snahe ukázať, že napriek tomu, ako tento dokument vyzerá, nie je v rozpore s predchádzajúcou náukou. Možno sa po podrobnej analýze ukáže, že naozaj nie je, ale jeho prvoplánový zmysel tradícii protirečí. Keby to tak nebolo, aký by bol dôvod existencie toľkých kníh, ktoré ho vysvetľujú?

Rafinovanú úskočnosť neomodernistických teológov treba oceniť. Pochopili to, čo modernistom, racionalistom a protestantom uniklo – že hlavou neprerazia múr a že nemá zmysel útočiť na dogmy priamo, pretože katolícka doktrína je pevne previazaný systém a otvorený útok na jednu dogmu je v skutočnosti útokom na dogiem viacero a taká vec je pre, čo i len priemerne rozhladeného katolíka, neprijateľná. Oni však dogmy naoko zachovávajú, ale ich nové, modernej dobe otvorené preformulovanie otvorilo dvierka, ktorými sa prepašoval nový význam, ktorý v priebehu času a vďaka usilovnej práci neomodernistických teológov nahradí ten pôvodný. Podrobnú filozofickú a teologickú kritiku neomodernizmu podáva *Kam nás vedie nová teológia* od Garrigou-Lagrangea a tiež jeho rozbor *Humani Generis*.

URL adresa článku: <https://christianitas.sk/neomodernizmus/>